

DOMAGOJ VIDOVIĆ
Institut za hrvatski jezik
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
dvidovic@ihjj.hr

ILIJA VUKOTIĆ
Potok Lukačev 70, Zupci, ME-85000 Bar
ilijavukotic@hotmail.com

POGLED U TOPONIMIJU SELA ZUPCI KOD BARA

U ovome se radu¹ obrađuje toponimija sela Zupci nedaleko od Bara u Crnoj Gori. U prvome se dijelu rada opisuje zemljopisni smještaj Zubaca te iznose temeljni povijesni i dijalektološki podatci. U središnjemu se dijelu rada motivacijski obrađuje 347 mjesnih toponima. Zubačka toponimija obiluje odrazima hidronimskih naziva. U završnome se dijelu rada razrađuju različiti jezični slojevi koji se razaznaju iz zubačke toponimije, od supstratnoga dalmatoromanskog (najzastupljenijega u skupini toponima nastalih od biljnih naziva) do adstratnoga romanskog (unutar kojega su zastupljeni i odrazi željezničkih naziva) i turskoga (koji je znatno manje zastupljen u toponimiji nego u leksiku).

1. Uvod

Svebarje (područje oko Bara u Crnoj Gori) najjugoistočniji je dio neprekinutoga hrvatskog jezičnog područja u kojemu je hrvatski jezik bio i jest materinskim idiomom barem dijela autohtonoga stanovništva². Ono obuhvaća Spič (primorsko

---

¹ Ovaj rad napisan je u okviru projekta *Hrvatski nacionalni identitet: nastanak i osporavanja* (CROIDENT), koji se provodi u sklopu temeljne djelatnosti Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar”, a financira ga Europska unija – NextGenerationEU. U istraživanju nas je poduprlo Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore.

² Župe Zupci i Bar najistočnije su katoličke župe u Crnoj Gori u kojima je bogoslužni jezik hrvatski te su nekoć različiti naddijalektni idiomi hrvatskoga jezika bili jezikom nadgradnje mjesnim govorima barskih katolika ponajprije kad je riječ o kulturnome i vjerskome leksiku. Od početka XX. stoljeća jezikom je nadgradnje tih govora bio hrvatski standardni jezik, a danas je, osim kad je riječ o kulturnome i vjerskome leksiku, crnogorski jezik. Tragovi se hrvatske naddijalektno nadgradnje nahode od XVII. stoljeća, o čemu svjedoči pismo vikara Barske nadbiskupije Petra Samuelija iz 1629. pisano narodnim jezikom i naslonjeno ponajprije na hrvatsku dubrovačku književnu tradiciju

područje između Paštovića i Bara), Šestane (predio omeđen gorom Rumijom i Skadarskim jezerom) te uže barsko gradsko područje. U ovome se radu obrađuje toponimija sela Zupci, smještenoga devet kilometara sjeverno od Bara, koje pripada užemu barskom gradskom području.

Ojkonim *Züpci*³ (GDLI *Züpci*, A *Züpce*) metaforičkoga je postanja (usp. *zubac*⁴ ‘istaknuti oštri dio različitih predmeta’) te je motiviran, slično predjelu *Züpci* u jugoistočnoj Hercegovini (usp. Vujičić 1969: 92), položajem između istaknutih gorskih vrhova. Starije se naselje pod tim imenom nalazilo u podnožju Sozine, gdje je zemljište, po riječima Luke Jovovića, »veoma zupčasto«. Odatle su Crmničani u službi Šćepana Maloga (1767. – 1773.) protjerali mjesno stanovništvo na područje iznad Ribnjaka/Rimjaka⁵ (Marković 2010: 217).

Budući da smo temeljne mjestopisne i povijesne podatke iznijeli u radovima *Leksik govora sela Zupci* (Vidović i Vukotić 2022) i *Iz jezične i imenoslovne baštine sela Zupci kod Bara* (Vidović i Vukotić 2023), u ovome ćemo ih radu ponajprije sažeti, ali i nadopuniti novima koji nam nisu bili poznati tijekom pisanja tih radova.

Na području je Zubaca na predjelu Rimjak tijekom vladavine Jelene Anžujске u XIII. stoljeću podignuta katolička crkva svetoga Ivana Krstitelja. Srušena je u potresu 1667. (Bošković 1962: 150; Marković 2014: 810–811). Osim arheoloških ostataka na postojanje naselja na području današnjih Zubaca prije prve povijesne ojkonomske potvrde posredno upućuje spomen Baranina Jurka Vukotića (*Jurchus Vulchotich*) iz 1388. u Dubrovniku te, ako nije riječ o naknadnoj krivotvorini, Miloša Zupca iz 1379./1380. i 1426. (Vukotić 2022: 179–182). Prva dosad poznata povijesna potvrda ojkonomima Zupci (*Subsi*) potječe iz 1443. (Ljubić 1889: 173). Godine 1571. Zupci su s Barom potpali pod osmanlijsku vlast tijekom koje je starosjedilačko katoličko stanovništvo bilo progonjeno. U katoličku su crkvu svetoga Nikole, koja se spominje u povijesnim vrelima od 1637., prenesene mnoge slike iz barskih katoličkih crkava kako ne bi bile uništene (Marković 2014: 410). Osmanlijska su osvajanja nepovratno izmijenila vjerski sastav dotad većinski katoličkoga

---

(usp. Marković 2009: 206–207). Ta se tradicija razaznaje i u dokumentima iz pismohrane zubačke obitelji Vicković iz XIX. stoljeća (usp. Foretić 1956: 657) te u pismima Stijepa Obradovića iz Spiča iz 1828. i 1833. (Jovović 2011: 317–320) pisanim dubrovačko-dalmatinskim slovopisom. U tim se pismima razabiru i neke značajke zubačkoga govora poput provedbe treće jotacije (npr. *deca* ‘djeca’) i zamjene *h > k* (*bik* ‘bih’). U Baru je uz hrvatski bogoslužni jezik i albanski. Iako su Zupci samostalna župa, bogoslužje danas obavljaju svećenici iz Bara.

³ Među Zupčanima se kao temeljni pojavljuje akuzativni oblik (*Züpce*), slično kao u Zažablju (npr. *Gōračiće*), Popovu (*Türkoviće*) i Boki kotorskoj (npr. *Krâšiće*) te na Pelješcu (npr. *Děž“loviće*).

⁴ Tomo Brajković (1892–1893: 18) bilježi riječ *zubac* u značenju ‘usjek’.

⁵ Iako je službeni toponimski lik *Ribnjak*, Zupčani predio nazivaju *Rimjak* te će se u ostatku članka upotrebljavati potonji toponimski lik.

barskog područja⁶, ali je naselje Zupci do danas ostalo uglavnom katoličko. Po biskupskim izvješćima u Zupcima je 1610. živjelo 60 katoličkih obitelji, 1637. bilo je 200 katolika i 15 pravoslavaca, a 1651. u župi je obitavalo 60 katoličkih obitelji. U izvješću se iz 1697. spominju i ostatci crkve svetoga Mihovila. Tad župu nastanjuje 316 katolika (Marković 2006: 361–362, 376). Osmanlijski progoni izazvali su česta iseljavanja Zupčana prema Dalmaciji (među današnjim Arbanasima predaju o zubačkome podrijetlu čuvaju rodovi Jelenković i Perović, a u Zadar su se iselili Žmirići; Vukotić 2022: 15), hrvatskome (u Funtani se kod Pule 1626. spominje Vuko Đurov *da Subaz*, a u Puli i okolici 1673. Vuk Zubac; Krivokapić i Petrošević 2016: 468; Marković 2023: 181) i talijanskome dijelu Istre (u Dolini kraj Trsta prezime se Zubac spominje jako često od 1549. do druge polovice XVII. stoljeća; usp. Botica⁷, Doblanović i Jašo 2016) te u drugim dijelovima Italije (opširnije u Čoralić 2006 i Marković 2014). S druge strane, Zupčani su se iseljavali i u Carigrad, u kojemu su neki od njih ponijeli naslov hrvat-baše (tal. *Capo – Croato dei Latini Zupzaci*, fr. *chef de Croates de Subzé*; Foretić 1956: 651 i Mandić 1972: 307). Godine je 1857. s Rimjaka crkva svetoga Ivana Krstitelja premještena na današnje mjesto, a ondje je uspostavom vlasti Kneževine Crne Gore izgrađen manastir svetoga Vasilija Ostroškoga posvećen 1879. Dio je mjesnoga katoličkog puka tom prigodom ustupio svoje zemljište za izgradnju manastira. Godine 1898. za Zupce Antonio Baldacci piše da su »latinsko selo za koje se priča da su ga osnovali naseljenici iz Hercegovine u prošlim vjekovima«⁸ (Marković 2010: 218). U doba Kraljevine Jugoslavije Zupci su bili u sastavu Zetske banovine unutar barskoga sreza. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata mnogi su Zupčani u strahu od četničkih postrojba prebjegli u sjevernu Albaniju i Hrvatsku. Od 1945. naselje se nalazi u sastavu Općine Bar u Crnoj Gori te dijeli sudbinu te države koja se osamostalila 2006. Po popisu iz 2011. u Zupcima živi 136 stanovnika, među kojima su 103 (75,74 %) katolika i 30 (22,06 %) pravoslavaca.

U ovome se radu obrađuje mjesna toponimijska građa. Dosad je manji dio zubačkih toponima popisao u monografiji *Toponimija Opštine Bar* Božidara Šekularca i Cvetka Pavlovića (2012) te u radu *Toponimi u barskoj opštini* Borislava

---

⁶ U Baru i neposrednoj okolici 1610. zabilježeno je 66 katoličkih zdanja. Savo Marković (2014: 787–830) u svojim je istraživanjima zabilježio 58 katoličkih sakralnih objekata s pouzdano utvrđenim te još desetak s neutvrđenim titularima. Istodobno u gradu nije pouzdano utvrđen nijedan srednjovjekovni pravoslavni sakralni objekt iako je pravoslavaca u određenome broju na užemu barskom području bilo. Nekoć većinski katolici po popisu iz 2011. čine tek 8,27 % stanovništva grada Bara. V. *Podaci na nivou naselja: Stanovništvo prema vjeroispovijesti po naseljima (Tabela N3)*.

⁷ Zahvaljujemo kolegi Ivanu Botici na upućivanju u literaturu te na napomeni kako se od polovice XVII. stoljeća prezime *Zubac* postupno slovenizira u *Zobec*.

⁸ To je mišljenje motivirano postojanjem mikroregije Zupci južno od Trebinja. Ta je tvrdnja malo vjerojatna jer su migracijski smjerovi bili posve suprotni, tj. stanovništvo se najčešće selilo s istoka na zapad, a ne sa zapada na istok.

Stojovića (2011). Povijesnu je toponimiju Svebarja, pa tako i Zubaca, obrađivao Savo Marković (2006; 2014; 2023). Terenski je toponimijsku građu godinama prikupljao Ilija Vukotić. Ona je sabrana gotovo u posljednjemu trenutku jer se broj stanovnika u Zupcima u posljednjih sedamdesetak godina trostruko smanjio (godine 1948. Zupci su imali 362, a 2011. samo 136 stanovnika).

2. Neke značajke zubačkoga govora⁹

Zubački govor pripada zetsko-južnosandžačkomu¹⁰ štokavskom dijalektu (usp. Lisac 2003: 129–130), a u različitim se podjelama svrstava u barski tip (po podjeli Radosava Boškovića i Mieczysława Małeckoga; Čirgić 2011: 68), donjozetski pojas zetsko-gornjopolimskog dijalekta (po podjeli Mitra Pešikana; Čirgić 2011: 69), cetinjsko-barski poddijalekt (Okuka 2008: 183) i barsko-mrkojevičku granu jugoistočnoga dijalekta (Čirgić 2011: 72). Zubački je govor dvonaglasan te se tek u najnovije vrijeme, razmjerno rijetko i u mlađih Zupčana, u njemu ostvaruju i dva novoštokavska naglasaka. Budući da smo i neke temeljne značajke zubačkoga govora, poglavito naglasne i leksičke, već obradili (usp. Vidović i Vukotić 2022: 181–186), u radu ćemo se osvrnuti tek na značajke zubačkoga govora koje su se odrazile u toponimiji.

Iako je u zubačkome govoru u pojedinim primjerima poluglas uščuvan (usp. Vujović 1969: 357 te Vidović i Vukotić 2022: 183), najčešće prelazi u e^a , s tim da se taj samoglasnik uglavnom ostvaruje kao e^{11} (u mjesnoj smo toponimiji zabilježili primjere *Bezđen*¹², *Grādec*, *Kr̄stec*). U toponimijskoj građi zabilježili smo primjere hiperjekavizama (npr. *Zad̄elica*).¹³ Česta je pojava promjena $-avi/-ovi- > -ai/-oi-$ ¹⁴ (npr. *Dubr̄a'ca*, *Gla'ica od d̄obolja*, *Gr̄ando'ca*, *Stj̄epo'ća*), $-ove > -oe$ (npr. *Cf̄kva* u *B̄ēgoe*) i $-ova > -oa$ (*Pot̄ok od b̄anoa*, *Sp̄ila Đ̄uroa*, *Mar̄uškoa*), ispadanje nenaglašenih slogova u sredini riječi (npr. *D̄umeći < D̄umezići*, *J̄ankića d̄oci < J̄ankovića d̄oci*) i pojednostavnjivanje suglasničkih skupova (npr. *Ḡuno < *Guvno*).

⁹ U radu fonemi /ʒ/, /z/, /x/, /ʎ/, /ń/, /ɾ/ nisu zabilježeni uobičajenim dijalektološkim znakovima, nego grafemima hrvatskoga standardnog jezika: <dž>, <đ>, <h>, <lj>, <nj>, <r>. Isto tako, kratki i dugi naglasak nisu označeni znakovima ' i ˘, nego standardnojezičnim znakovima ˘ i ˆ.

¹⁰ Opširan presjek različitih tipova razredbe crnogorskih govora donosi montenegrinist Adnan Čirgić (2011: 51–92).

¹¹ Ta je promjena razvidna i u pismu koje je Stijepo Obradović uputio Antu Obradoviću 1833., u kojemu stoji *sem* 'sam' (Jovović 2011: 319).

¹² Još je Broz (1893: 68) uočio kako je naglašeni *e* kao odraz poluglasa uvijek kratak.

¹³ Ikavizmi su, pak, na barskome području zabilježeni u povijesnoj toponimiji (npr. toponim *Billatrava* u Šušanj 1443.; Bošković 1962: 163).

¹⁴ Treba pritom pripomenuti kako dolazi do redukcije nenaglašenoga samoglasnika *i* (npr. *Per̄ajko'ći*, *S̄emeno'ći*, *Vicko'ći*), a u istim primjerima *i* katkad potpuno ispada.

Mjesni su etnici *Zübec* (N mn. *Züpci*) i *Züpcinja*, a ktetik *zübečki*. U članku smo se služili standardnojezičnim likom *Zupčanin* kako bi se ojkonimski lik *Zupci* razlikovao od homonimnoga množinskog lika muškoga etnika.

3. Motivacijska razredba toponima¹⁵

U ovome se poglavlju toponimi, prikupljeni terenskim radom, dijele po motivaciji.

3.1. Toponimi motivirani geomorfološkim značajkama zemljopisnoga objekta

3.1.1. Zemljopisni nazivi u toponimiji (toponimijski apelativi i izvedenice)

3.1.1.1. Odrazi toponimijskih naziva: *Dô* (< *do* ‘oveća dijelom obrađena uvala’; Vukotić 2022: 35), *Klîndžuri* (< *klindžur*¹⁶ ‘ledenica, jama na čijemu se dnu zadržava led’), *Kđlovrat* (< *kolovrat* ‘vir, vrtlog’; Vukotić 2022: 53), *Křstec* (usp. *krstac* ‘najviša točka na planinskome prijevoju’; Vukotić 2022: 56), *Ledîne*, *Lökva*, *Ljubîm*¹⁷, *Mđčalj* (usp. *močao* ‘kal, mokrina’; usp. Vidović 2019: 104), *Növa vöda* (< *voda*¹⁸ ‘vrelo’), *Plât*¹⁹ (< *plat* ‘zaravan, ravan teren’ < dalm. *PLATTU; Ligorio 2014: 205), *Poljanîce*, *Přlo* (< *prlo* ‘vododerina’), *Prljäge* (usp. *Prlo*), *Rijêka*, *Skäk*²⁰ (< *skak* ‘vodopad’), *Spîla*, *Studënac* (< *studenac*²¹ ‘manje vrelo’), *Töčak* (< *točak*²² ‘manje vrelo u kojemu voda izvire iz stijene’), *Zävala* (< *zavala* ‘udolina omeđena visokim uzvisinama’), *Žlabîč* (< *žlab*²³ ‘manji vodopad’; Vukotić 2022: 112).

¹⁵ Višerječni se toponimi zapisuju u skladu s hrvatskom pravopisnom tradicijom. Velikim se početnim slovom pišu nepočetni članovi toponimijske sveze ako sadržavaju antroponom (npr. *Pod Franića*) ili drugi toponim (npr. *Donje Ledine*).

¹⁶ Pavel Jančák i Jan Petr (1986) navode bugarski dijalektni lik *klindžur* s mogućim značenjem ‘čavao’. U Velesu je u Makedoniji (BER II: 454) zabilježen apelativ *klindur* u značenju ‘ledena siga na nadstrešnici’, a Ivan Popović (1960: 591) istozvučni apelativ u značenju ‘stalaktit’ u Crnoj Gori dovodi u vezu s rumunjskim *glindură* < *glanaula*.

¹⁷ Opširnije o topoformantu *ljub-* vidjeti u Brozović Rončević (1999: 22).

¹⁸ Apelativ *voda* u značenju vrelo prevladava na hrvatskome jezičnom području, a u značenju potok ili rijeka na srpskome (Brozović Rončević 1997: 27).

¹⁹ Apelativ nije zabilježen u mjesnim govorima, ali odgovara konfiguraciji terena (za etimologiju apelativa *plat* usp. JE III: 50–51).

²⁰ *Skak* je vodopad koji se sastoji od triju cjelina s padom od više od stotinu metara. Apelativ *skakala* u zubačkome govoru označuje kamenove preko kojih se može prijeći potok ili rijeka.

²¹ Apelativ *studenac* u značenju ‘manje vrelo’ u novije vrijeme istiskuje apelativ *izvor* koji donedavno nije bio potvrđen u mjesnoj toponimiji.

²² U tome značenju apelativ je *vrelo* zabilježen u sjeverozapadnoj Bosni i sjevernoj Dalmaciji (Brozović Rončević 1997: 7).

²³ U hrvatskoj hidronimiji apelativ *žlijeb* najčešće označuje prokop ili jarugu na strmini (Šimunović 2005: 24). U Zupcima je zabilježen i apelativ *ž(g)lāb* u značenju ‘mlaz’.

Većina se toponima iz ove skupine odnosi na morfološke oblike krša te se u toponimima mogu odraziti hidronimski nazivi. Morfologijom su krša motivirani toponimi koji se izvode iz naziva *do*, *klindžur*, *ledina*, *plat*, *poljana*, *rupa* (usp. toponim *Rupa od žuke* u 3.1.4.), *spila* i *zavala*. U mjesnoj su se toponimiji ujedno odrazili nazivi vrelišta (*kolovrat*, *točak*²⁴ i *voda*), vodopada (*skak* i *žlab*), zbirališta vode (*lokva*), tekućica (*rijeka*), blatišta (*ljub-* i *močalj*) i povremenih vodotoka (*prlo*). Ujedno su u zubačkoj toponimiji zabilježeni i oronimski nazivi *brijeg* (usp. toponime *Debeli brijeg* i *Široki brijeg* u 3.1.2.2.), *glavica* (usp. toponim *Glaica od Dobolja* u 3.1.6.), *krstec* ‘najviša točka na planinskome prijevoju’, *kuk* ‘kameni vrh u obliku stošca’ (usp. toponime *Kuk mali* i *Kuk velji* u 3.1.3.) i *strana* ‘padina’ (usp. toponime *Mušina strana* i *Široka strana* u 3.1.2.2.).

3.1.1.2. Toponimijske metafore: *Bigäčä*²⁵ (< *biga* ‘duguljasta štruca kruha’ < tršč. *biga*; JE I: 54), *Čëla*, *Gläva vöde*²⁶, *Gřlo*, *Kazän*²⁷ (< *kazan* ‘kotao’ < tur. *kazan*), *Kolijëvka*²⁸, *Lonäc*, *Pläna-göra* (usp. *plan*²⁹ ‘greda ispod krova na zidu kuće’ < dalm. *PLANIA; usp. Ligorio 2014: 203), *Prözöri*, *Skäla* (< *skala* ‘stepenica’ < tal. *scala*; Matasović, Ivšić Majić i Pronk 2021: 345), *Stö* (< *Stol < *stol* ‘prijevoj’), *Trí krüne*, *Vjěšala*.

Izvori su toponimijskih metafora građevinski nazivi (*plan*, *prozor*, *skala* i *stol*), nazivi predmeta iz svakodnevne uporabe (*kazan*, *kolijevka* i *lonac*), nazivi dijelova tijela (*čelo*, *glava* i *grlo*) te nazivi vladarskih insignija (*kruna*), naprava (*vješala*) i vrsta jela (*biga*). Toponim *Glava vode* odnosi se na razvođe.

3.1.2. Toponimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla ili vode

3.1.2.1. Toponimi uvjetovani smještajem³⁰ zemljopisnoga objekta: *Među rijëke*, *Zadëlica*.

3.1.2.2. Toponimi koji označuju oblik i površinska svojstva tla i vode (izravni i metaforični)³¹: *Bezdeñ*, *Debëli brijëg* (< *debeo* ‘širok’ + *brijeg*), *Duböki dö*, *Gřbavac*, *Nogätoa* (< *nogat* ‘izdužen’), *Östre/Östre plöče* (< *ostar*³² ‘oštar’ + *plöča*), *Pišütica*, *Širöka sträna*, *Širöki brijëg*, *Šüplje*.

²⁴ Pritom treba napomenuti kako je temeljni apelativ za mjesto na kojemu podzemna voda izbija na površinu, kao i u ostatku hrvatskoga jezičnog područja (usp. Brozović Rončević 1997: 8), *vrelo*.

²⁵ Nedaleko od Bara nalazi se uvala *Bigovica*.

²⁶ O hidronimijskome nazivu *glava* vidi u Brozović Rončević (1997: 23).

²⁷ *Kazan* je postaja na Ribnjaku i Sutormanu na kojoj se čistio pepeo iz lokomotive i dolijevala voda (Vukotić 2022: 51).

²⁸ *Kolijevka* je vrelo.

²⁹ Apelativ nije zabilježen u mjesnome govoru. Zabilježen je, primjerice, u djelima Mavra Vetranovića (Arj IX: 956).

³⁰ Bilježe se i apelativi *prisöj* ‘mjesto izloženo Sunčevim zrakama’ te *osöj* i *šenopäd* ‘mjesto u sjeni’.

³¹ Na površinska svojstva tla upućuje i mjesni apelativ *džömba* ‘neravan teren’.

³² Lik *östar* zabilježio je Tomo Brajković (1892–1893: 6) u Perastu. Izvodi se iz praslavenskoga *ostrь (Matasović, Ivšić Majić i Pronk 2021: 87).

Većina je toponima iz ove skupine dvorječna te sadržava pridjev. Neki od pridjeva u mjesnoj toponimiji poprimaju posebna značenja, npr. pridjev *debeli* u toponimiji znači širok, a *nogat* izdužen. *Pišutica* je vrelo iz kojega voda izlazi uz pi-sak.

3.1.2.3. Toponimi koji se odnose na sastav i značajke tla ili vode³³: *Batalica* (usp. *batalo*³⁴ ‘predio na kojemu se vadi glina’ < dalm. *BĀTĪLE; Ligorio 2014: 85), *Bijela trāva*, *Bijela vōda*, *Bijele plōče*, *Bijeli brijēg*, *Būče(ġ)ca* (usp. *bučiti*), *Cġni kġš*, *Cġni potōk*, *Grkanica*³⁵ (usp. grk ‘gorak’), *Kāmen*, *Kġš od rāpa* (< *krš* + *rāpa*³⁶ ‘škrapa’), *Kġši*, *Ljūtġc*³⁷ (< *ljut* ‘kamen živac’), *Među brūsoe* (< *brus* ‘hrid’; Šimunović 2005: 243), *Melġca* (< *mel* ‘sitan pijesak’ < psl. *měľь ‘pijesak’; ERHSJ II: 403), *Močaljġne* (< *močaljina* ‘njive na blatnome tlu’ < *močalj*), *Plōče* (< *ploča* ‘kvadratni kamen’), *Prġžigrad*, *Prġžina* (< *prġžina* ‘šljunak, sitan pijesak’; Vukotić 2022: 88), *Sūvi potōk*, *Tvrđōč*, *Vōda smrdeljaviġca*, *Željġznica*, *Žūti brijēg*.

Toponimi iz ove skupine koji sadržavaju apelative *brus*, *kamen*, *krš* i *ploča* odnose se na stjenovite terene, a na pjeskovita područja upućuju toponimi *Melica*, *Prġžigrad* i *Prġžina*. Na različite vrste tala upućuju toponimi koji sadržavaju pridjeve *bijel* i *žut*. Na značajke vode upućuju toponimi *Batalica*, *Bijela voda*, *Buče(ġ)ca*, *Crni potok*, *Grkanica*, *Močaljine*, *Voda smrdeljaviġca* i *Željġznica*³⁸, a na povremene vodotoke *Suvi potok*. Pridjev *crn* u hidronimiji obično označuje dna prekrivena tamnim pokrovom, a *bijel* čiste, prozirne vodotoke. U hilonimiji pridjev *crn* označuje crnogorične šume.

3.1.3. Odnosni toponimi: *Brusiġc*, *Cārine dōnje*, *Cārine gōrnje*, *Dōnje Ledġne*, *Dōnji dōci*, *Dōnji Ivōviġci*, *Dōnji mōst*, *Dubrāġce*, *Gōrnja gōra*³⁹, *Gōrnja vōda*,

³³ U mjesnome su govoru zabilježeni još neki apelativi koji se odnose na stjenovite terene (*būbulj* ‘okrugao kamen’, *ġġta* ‘škrapa, procijep, oštar kamen’, *kām* ‘kamen’, *kōnjski kāmen* ‘plavi kamen’, *kremenġca* ‘kvarc’, *plōvka* ‘plosnati kamen’ i *tūf* ‘pršinac, vrsta sedimentne stijene’) te sastav tla (*buāġca* < *buhavica ‘rastresita zemlja’, *drļejġna* ‘zapuštena, nerodna livada’, *gnġġla* ‘glina’, *lōmivrat* ‘slabo prohodan teren’, *mulġna* ‘kopneni pijesak iz zemlje’, *tōpaġ* ‘veći grumen zemlje’ i *trlezġna* ‘neplodno zemljište’). Na svojstva vode upućuje trorječni naziv *vōda ōd mora* ‘meneralna voda’.

³⁴ Apelativ *batalo* u tome značenju potvrđen je u Boki kotorskoj (Vidović 2019: 107). *Batalica* je vrelo u kojemu se zbog glinovitoga tla voda zadržava i nakon što vrelo presuši.

³⁵ *Grkanica* je vrelo.

³⁶ Na zadarskome je području *rapa* ‘jama’ (Skračić i Jurić 2004: 168).

³⁷ *Ljutiġc* je vrelo ispod visokih stijena. Srodni su toponimi zabilježeni u južnoj Dalmaciji i Potkozarju (Brozović Ronġević 1999: 23).

³⁸ *Željġznica* je rječica jadranskoga slijeva ġiji je tok dugaġak 19,5 km te se kod Bara ulijeva u more. U povijesnim je vrelima 1408. zabilježena kao *flumen Xelesnice*, a 1570. kao *Seglie-sniza* (Marković 2006: 134; 2014: 575). U slovaġkoj toponimiji hidronimom se *Železnica* oznaġuju rijeke i potoci ġije je dno hrdaste boje (Hladký 2004: 240–241), a na južnoslavenskome se ozemlju toponimi motivirani apelativom *željezo* uglavnom odnose na rudnike željeza (Matasović, Ivšġić Majġić i Pronk 2021: 63). Buduġi da u okolici Bara nije bilo rudnika, prvo se tumaġenje ġini vjerojatnijim.

³⁹ Selo se *Gornja Gora* i predio *Gornja gora* spominju 1566. i 1697. (*Mathio Gorgnagora*;

Gôrnji dôci, Gôrnji môst, Ispod Plâti, Ispod spîle Bâbičine, Ispod Vûčje kûće, Iza Grâdca, Křšica, Křšice, Kûk dônji, Kûk gôrnji, Kûk mâli, Kûk vëlji, Mâla Rijêka, Mâla Sûta, Mâli brijêg, Mâli kûk, Na Tîse, Navr Grâda, Navr Skâlica, Pod brštân, Pod Čârdak, Pôd Grad, Pod Ivânovo, Pod jâžom, Pod Křstec, Pod Melîcom, Pôdbrijêg, Podgrkanîca, Podskâlica, Pogrâđe (< *Podgrade), Potkûtnica, Pîline, Skâlice, Stâri Zûpci⁴⁰, Ů Grlo, Vëlja glâva, Vëlja rijêka, Vëlja spîla, Vëlja stijêna, Vëlji brijêg, Vëlji dûb, Vëlji grâd, Vëlji kâmen, Vr Mîloa, Vřsuta, Zâ Gradcom, Zagradêš, Zâmede, Zaskâlice⁴¹.

Dvorječni se odnosni toponimi najčešće tvore od pridjeva i imenice (npr. *Do-nje Ledine*), a odnos se među samim toponimima najčešće iskazuje antonimnim parovima pridjeva, pri čemu antonimni par *gornji* – *donji* izražava prostorne, a *mali* – *velji* kvalitativne odnose (usp. Francić i Mihaljević 1997–1998: 88).

3.1.4. Toponimi motivirani nazivima biljaka i biljnih zajednica⁴²: *Brštanîca* (< *brštan* ‘bršljan, *Hedera helix*’), *Dîblja*⁴³ *mâslina* (usp. *divlja* maslina ‘mastrinka, *Olea oleaster*’), *Drâča* (< *drača* ‘*Paliurus spina-christi*’), *Dubrâva* (< *dubrava* ‘hrastova šuma’; Vukotić 2022: 36), *Grabôvnik*⁴⁴ (< *grab* ‘*Carpinus*’), *Gřm od Plâti, Jâsên-vôda* (< *jasen* ‘*Fraxinus*’), *Krûškica* (< *kruška* ‘*Pyrus*’), *Lijêska* (< *lijeska* ‘*Corylus*’), *Lijêska-vôda* (usp. *Lijeska*), *Mâla zânovet* (< *zanovet* ‘*Petteria ramentacea*’), *Mrčêle* (< *mrčêla* ‘mrča, *Myrtus*’ < dalm. *MYRTÍCĚLLA; Ligorio 2014: 181), *Pod dûbove* (< *dub* ‘hrast, *Quercus*’), *Pod žûke* (< *žuka* ‘*Junceus*’ < dalm. *JÛNCU; Ligorio 2014: 153), *Pâprat* (< *paprat* ‘*Pterydophita*’), *Popratnîca* (usp. *Poprat*), *Rânka* (< *ranka* ‘vočka koja rano dozrijeva’), *Rûpa od žûke* (*rupa* + *žuka* ‘*Junceus*’), *Smôkve* (< *smokva* ‘*Ficus carica*’), *Smôkvica* (usp. *Smokve*), *Tîse* (< *tisa* ‘*Taxus*’), *Vëlja zânovet* (usp. *Mala zanovet*), *Vôda od cêra* (< *cer* ‘*Quercus cerris*’), *Vôda od drênjine* (< *drenjina* ‘drijen, *Cornus mas*’), *Vôda od jâsena* (usp. *Jasen-voda*), *Vôda od tîse* (usp. *Tise*), *Za mûrvom* (< *murva* ‘*Morus*’ < *MÛRA; Ligorio 2014: 176).

U mjesnoj su se toponimiji odrazili mnogobrojni apelativi koji upućuju na postojanje raznorodnih vrsta stablašica (*cer, dîblja maslina, dub, grab, jasen, kruška, murva* i *smokva*) te grmolikih biljaka (*brštan, drača, drenjina, lijeska, mrčêla, poprat, zanovet* i *žuka*). Apelativi koji se odnose na biljne zajednice⁴⁵ odrazili

Gorgnia gora; Marković 2010: 242; 2014: 574).

⁴⁰ *Stari Zupci* su vrelo.

⁴¹ Toponim se spominje 1570. kad je terasasto zemljište *Sascalize* (Marković 2023: 340) u Zupcima kupio Rade Nazak (*Rade Nasach*).

⁴² Na mjesto obraslo trnjem upućuje apelativ *lomîna*.

⁴³ Lik je *dîblji* zabilježen u Janjini i Boki kotorskoj (Vidović i Vukotić 2023: 122), a Skok ga bilježi u Sutomoru u Spiču (ERHSJ II: 415).

⁴⁴ *Grabovnik* je vrelo.

⁴⁵ U mjesnim je govorima ušćuvan i apelativ *plôt* ‘šikara’.

su se u toponimima *Dubrava* i *Grm od Plati*. U mjesnoj se toponimiji odrazio i naziv *gora*⁴⁶ ‘šuma’ (usp. toponim *Gornja gora* u 3.1.3.).⁴⁷

3.1.5. Toponimi u svezi s nazivima životinja i životinjskih staništa: *Kokotāča* (< *kokot* ‘pijetao’), *Vučja kuća* (< *vuk* + *kuća*).

3.1.6. Toponimi motivirani drugim zemljopisnim imenima: *Brijég od Knjêževa brda*, *Brijég Vöde gôrnje*, *Dôci od Pišûtice*, *Glaïca od Döbolja*, *Gřlo od Mêltina*, *Gřlo od Múžica*, *Gřlo od Radïce*, *Gûno od Plâti*, *Křš od Stöla*, *Křš od Zâbjela/Zâbjëla*, *Potök melïčki*, *Potök od Čelïje*, *Potök od Kûka mâloga*, *Potök od Múžica*, *Potök od Vrmïlova*, *Rûpa od Plâne göre*, *Skâla melïčka*, *Skâla od Gôrnje göre*, *Skâla od Ljûti*, *Skâla od Stöla*, *Spïla od Plâti*, *Spïla ravnïnska*, *Strâne od Stöla*, *Töçak u Potök Lûkačev*, *Vöda od Čële*, *Vöda od Döla*, *Vöda od Kâlca*, *Vöda od Smökvice*.

3.2. Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

3.2.1. Toponimi prema izgrađenim objektima i zdanjima⁴⁸

3.2.1.1. Toponimi prema nazivima za gospodarske objekte i dijelove stambenih objekata⁴⁹: *Čardak* (< *čardak* ‘drveni balkon’ < tur. *çardak*; Škaljić 1966: 164; Vukotić 2022: 31), *Galarïja*⁵⁰ (usp. *galerija*), *Gûno* (usp. *gumno*⁵¹ ‘mjesto na kojemu

⁴⁶ Apelativ *göra* u značenju šuma u Zupcima bilježi Vukotić (2022: 43). Isto značenje apelativa *göra* u Perastu u Boki kotorskoj bilježi Tomo Brajković (1892–1893: 18). Apelativom se *šûma* u Perastu označuje pruce.

⁴⁷ U zubačkome su govoru također potvrđeni apelativi *pedënca* ‘uzbrdica’ i *surdük* ‘provalija’, koji se odnose na morfološke oblike krša, hidronimski apelativi *kljûč* ‘mjesto na kojemu voda izvirući ključa’, *miždalïna* ‘podzemna voda’, *mokrïna* ‘mokro zemljište’, *prlo* ‘vododerina’, *töçilo* ‘mali vodopad’, *vîr* ‘duboko mjesto u rijeci’ i već spomenuti apelativ *vrelo* ‘izvor’ te nazivi koji se odnose na uzorje kao što su *debëlo möre* ‘pučina, otvoreno more’, *krâj* ‘obala’, *lïman* ‘zaljev’ (odraz je temeljnoga lika *zaljev* uščuvan u ojkonimu *Zâljëf*, kako Zupčani nazivaju barsko naselje *Zaljêvo*) i *ötök* (nije zabilježen apelativ *ostrvo*). Apelativ se *vâla* može odnositi na udolinu i na uvalu, a apelativ *planïna* ponajprije označuje, slično kao u istočnoj Hercegovini, šume i pašnjake na višoj nadmorskoj visini.

⁴⁸ U mjesnoj toponimiji nisu se odrazili apelativi koji se odnose na javne prostore i putove, pa ih ovdje navodimo. Temeljni je apelativ za trg i tržnicu *pijaca*, a različiti su nazivi za putove *džâda* ‘makadam’, *pod nogôm* ‘ravan put’ i *postäpica* ‘uzak put između imanja kojim imaju pravo proći ljudi i stoka’.

⁴⁹ Temeljni je apelativ za zdenac *bistijêrnja*, dvorište *dvôr*, kućanstvo *dïm*, spremište za žito *kötec*, zid oko kuće *stänbor*, ostavu za krumpir i grašak *mângala*, konobu *stränj*, kameni suhozid *mêda*, a prodavaonicu *dogänja*. Bolja se kuća naziva *paläc*, a razvaline kuće *küçïšte* ili *viräna*. Nazivi su za ostale vrste kuća *potleüša* ‘trošna prizemnica’ i *pozemljüša* ‘prizemnica’. Dijelovi su kuće *kljêt* ‘soba’ i *potpöd* ‘podrum’. Privezište se ili lučica naziva *pristän*, luka *pörat*, željeznička postaja *staciôn*, a željeznička pruga *štrëka*.

⁵⁰ *Galarïja* je jedan od tunela na željezničkoj pruzi koja prolazi Zupcima. Usp. tal. *galleria* ‘tunel, iskop obložen zidom’.

⁵¹ Gumna su služila i za seoske zborove (Vukotić 2022: 44).

se vrše žito'), *Na jâžu* (< *jaž(a)*⁵² 'prokop'), *Kalkaviđa*⁵³ (< tal. *cavalcavia* 'nadvožnjak, vijadukt'), *Kàmenica* (< *kamenica* 'posuda isklesana od jednoga komada kamena'), *Klăčina* (< *klačina* 'vapnenica'), *Mlîni*, *Na mlîne*, *Polăča*⁵⁴, *Šûplji môst*, *Tarăca* (< *taraca* 'kamenom popločano dvorište' < mlet. *terazo*; ERHSJ III: 443), *Zgrăda*.

3.2.1.2. Toponimi kao odrazi naziva za obrambene objekte: *Grâd*, *Grădec*, *Kûla* (< *kula* 'utvrda' < tur. *kule*), *Meteriz* (< *meteriz* 'rov, opokop' < starotur. *meterris*), *Străža*.

3.3. Toponimi prema gospodarskoj djelatnosti

3.3.1. Toponimi u svezi s ratarskom djelatnošću

3.3.1.1. Toponimi u svezi s uzgojem kulture i tipovima obradivoga zemljišta⁵⁵: *Cărine*, *Dôlčevi* (< *dolac* 'mala obradiva površina'), *Dônji džârdini* (< *džardin* 'vrt' < tal. *giardino*; ERHSJ I: 396; Vukotić 2022: 37), *Džârdinčino*, *Lukarišta* (< *lukarište* 'njiva zasijana lukom'), *Lješke* (< *lješka* 'lijeha, gredica'), *Măslinica* (< *maslina*), *Mladika* (< *mladika*⁵⁶ 'mladica'), *Njîva*⁵⁷, *Pëlivoj*⁵⁸ (usp. *pelivoj*⁵⁹ 'perivoj, raskošno uređen vrt' < novogrč. *perivóli*; Matasović, Ivšić Majić i Pronk 2021: 118), *Pod međom*, *Pôda* (< *poda* 'terastaste njive'), *Trăp* (< *trap* 'jama u zemlji u koju se sprema repa, krumpir i sl.'; Arj XVIII: 533), *Vinogradina*, *Vôtnjik* (< *votnjik* 'voćnjak').

Nazivima su zemljišnih čestica motivirani toponimi *Dolčevi*, *Donji Džardini*, *Lješke*, *Njiva*, *Pelivoj*, *Poda*, *Trap*, *Vinogradina* i *Votnjik*, a toponimi *Lukarišta* i *Maslinica* motivirani su nazivima biljaka koje su se uzgajale⁶⁰ (lukom i maslinom). Toponim *Pod međom* upućuje na granice između zemljišta, a apelativ *carina* (usp. toponim *Carine*) odnosi se na zemljište s kojega je sav urod pripadao jednomu gospodaru (Vukotić 2022: 29). Na nove nasade upućuje toponim *Mladika*.

3.3.1.2. Toponimi u svezi s privođenjem tla kulturi: *Okôšeni brijêg*, *Šêčine*, *Šenokôs*.

⁵² Za prokop su u mjesnome govoru zabilježeni apelativi *konëta/kunëta* i *jendëk*.

⁵³ Nekoć se navedeni predio nazivao *Kôlo*.

⁵⁴ Na tome se mjestu nalaze razvaline crkve (Marković 2010: 242).

⁵⁵ U mjesnome je govoru zabilježen i apelativ *pëča* za komad obradiva zemljišta.

⁵⁶ Tomo Brajković (1892–1893: 18) u Perastu bilježi apelativ *mladika* u istome značenju, a *mladica* je u Perastu mlada žena.

⁵⁷ Naslijeđena se njiva naziva *băština* ili *đêdovina*. Temeljni je apelativ za vrt *džârdin*, a *čârma* je 'kosi neozidani dio vrta'.

⁵⁸ Riječ je o predjelu ispod Plata koji je obrastao bršljanom, a na kojemu obitavaju sokolovi.

⁵⁹ Pri čemu je došlo do zamjene *r > l* (ERHSJ II: 640).

⁶⁰ Mjesni je apelativ za maslinik *maslinâda*, a zidom se omeđeni nasad maslina naziva i *ôgrada*.

Toponimi se iz ove skupine odnose na sjenokoše (*Okošeni brijeg* i *Šenokos*) i krčevine⁶¹ (*Šečine*).

3.3.2. Toponimi u svezi s uzgojem životinja

3.3.2.1. Toponimi u svezi sa stočarstvom i obitavalištima za stoku⁶²: *Mûžica* (usp. *musti*), *Na pleterič* (< *pleterič* ‘ograda za stoku’), *Ôpčari* (< *opca* ‘ovca’; Vukotić 2022: 74), *Počijalo* (usp. *počivalo* ‘odmorište za pastire’), *Vâljaló* (< *valjalo* ‘mjesto na kojemu se magarci valjaju’).

3.4. Kulturno-povijesno uvjetovani toponimi

3.4.1. Toponim u svezi s upravnom vlašću: *Knjêževo bŕdo*.

3.4.2. Toponimi u svezi s mjesnom poviješću i mjesnim predajama: *Pod Lôndžom* (< *londža* ‘mjesto za sastanke’), *Potôk od bânoa* (< *potok* + *ban*).

3.4.3. Toponimi motivirani vjerskim zdanjima i posjedima⁶³: *Cŕkva u Bêgove*, *Crkvîne*, *Ivân-crkva*, *Pètilje*, *Rîmjak* (usp. *rimski* ‘katolički’), *Sûta*, *Sutôrman*, *Šântolija*, *Zâbio pôpov* (< *zabio*⁶⁴ ‘imanje za pašu’; Vukotić 2022: 109).

Iz ove je skupine toponima razvidno da su se u Zupcima svetkovali sveti Ivan i sveti Ilija. Na ruševine crkve svetoga Mihovila upućuje toponim *Crkvîne*, crkve svetoga Ilije *Šântolija*, a svetoga Romana *Sutorman*. Na crkvene posjede upućuje toponim *Zabio popov*. *Rimjak* je predio na kojemu su ostatci katoličke crkve koju je po jednoj od mjesnoj predaji podignula Jelena Anžujaska (1236. – 1314.), a po drugoj Jelena Balšić (1366. – 1443.). Đurđe Bošković (1962: 260–261) bilježi kako se navedeni predio nekoć nazivao i Benediktinski dom.⁶⁵ Toponim se *Petilje* povezuje sa štovanjem svetoga Petra.

---

⁶¹ U mjesnome je govoru zabilježen i apelativ *novîna* ‘zemljište koje se prvi put ore’.

⁶² U mjesnome su govoru ušćuvani i drugi apelativi koji se odnose na bavljenje stočarstvom: *katûn* ‘ljetno stanište stoke’, *košâra* ‘pletena pregrada za janjad ili jarad’, *obôr* ‘ograđeni prostor u koji se zagoni stoka’ i *pâša* ‘mjesto na kojemu stoka pase’.

⁶³ Vladimir Skračić (2011: 117–118) razlikuje hagianime (toponime koji sadržavaju ime svetca) od hijeronima (toponima koji ne sadržavaju ime svetca ili božanstva). Opširnije o hrvatskim toponimijskim nazivima koji se odnose na svetačka imena vidjeti u Čilaš Šimpraga (2019: 44–48). Groblje se u zubačkome govoru naziva i *grobovište*.

⁶⁴ U Arj (XXI: 699) zabilježen je apelativ *zâbjêl* ‘omeđena šuma’.

⁶⁵ Na tome se mjestu navodno nalazio benediktinski samostan. Navodno je tijekom obnove samostana Jelena Anžujaska dobivala poruke da je u opasnosti, na što je odgovarala rečenicom: »Rim je jak.« Topoformant *rim-* u međurječju Bojane i Neretve počesto označuje predjele uz katoličke crkve (usp. toponim *Rimice* u Ravnome u Popovu; Vidović 2010: 327).

3.5. Toponimi antroponimskoga postanja

3.5.1. Višerječni toponimi antroponimskoga postanja

3.5.1.1. Toponimi od antroponima i pridjeva nastalih od njih te zemljopisnih naziva: *Brijêg Frâno⁽ⁱ⁾ća*, *Brijêg Ivânov*, *Brijêg Mîlđića*, *Brijêg Mîtroice*, *Čüturîća vöda*, *Đurînova vöda*⁶⁶, *Krš Mârov*, *Krš Mômčin*, *Krš Nikö⁽ⁱ⁾ća*, *Krš Škljâgin*, *Lâlîća brijêg*, *Mârkov studënac*, *Mârkova glâva*, *Mûšina strâna*, *Pêrkov brijêg*, *Potök Gušânov*, *Potök Lukačev*, *Potök od Mandûka*, *Potök Râda Nîkoa*, *Potök Râko⁽ⁱ⁾ća*, *Rûpa Nikđlića*, *Rûpa Pêra Mârkova*, *Rûpa Râdova*, *Spîla Đurâno⁽ⁱ⁾ća*, *Spîla Đûroa*, *Spîla Ivâna Pêtkoa*, *Spîla Marijđtina*, *Spîla Râdaljeva*, *Spîla Žmîrića*, *Strâne Mîlđića*, *Töskina vöda*, *Ulića točak*, *Vičkova vöda*, *Vöda Bâbića*, *Vöda Marîno⁽ⁱ⁾ća*, *Vöda Râda Mâroa*, *Vöda Töskina*, *Vretenîčića točak*, *Žlabič Vičko⁽ⁱ⁾ća*.

U ovoj su se skupini toponima odrazili apelativi *voda* (8 toponima), *brijeg* i *spila* (6), *potok* (5), *krš* (4), *rupa* (3), *strana* i *točak* (2) te *glava* i *žlabič* (1).

3.5.1.2. Toponimi od antroponima i pridjeva nastalih od njih te gospodarskih naziva: *Dôci Čubrânoa*, *Dôci Dûme(zi)ća*, *Dôci Kâdića*, *Dölac Dûnce⁽ⁱ⁾ća*, *Gûno Dûnce⁽ⁱ⁾ća*, *Gûno Marîno⁽ⁱ⁾ća*, *Gûno Nîka Bôžoa*, *Gûno Pâvlovića*, *Jânko⁽ⁱ⁾ća dôci*, *Lâzi Braîmovi*, *Mârkove mëđe*, *Môst Mîla Đûroa*, *Môst Mîlđića*, *Njîva Šâltina*, *Obör Ivânov* (< *obor* ‘prostor ispred konobe ili pojate ograđen za stoku’ [Vukotić 2022: 71] + *Ivan*), *Taçënoe njîve*.

U ovoj su se skupini toponima odrazili apelativi *dolac* (5 toponima), *guno* (4), *most* i *njiva* (2) te *glava*, *međa* i *obor* (1).

3.5.1.3. Toponimi od antroponima i biljnih naziva: *Dûb Đûrov*, *Mûrva Stojânova* (< *murva* ‘dud, *Morus*’).

3.5.1.4. Toponim od antroponima i naziva kulturnopovijesnoga postanja: *Frânov křst*.

3.5.1.5. Toponimi od prijedloga i antroponima: *Na Bëgoe*, *Pod Frânića*, *Vr Mîloa*.

3.5.2. Jednorječni toponimi antroponimskoga postanja

3.5.2.1. Toponimi tvoreni od posvojnoga pridjeva: *Adîbegovo*, *Bâbićino*, *Bâlovo*, *Bânoa*, *Bazarinova*, *Boršëvo*, *Dâbino*, *Dželestrîn*, *Fâkovo*, *Iliîno*, *Jôvovo*, *Markîcevo*, *Mlînarevo*, *Nik(o)lîcevo*, *Orakölovo*, *Osmânovno*, *Radâćino*, *Radâzino*.

3.5.2.2. Toponimi antroponimskoga postanja s toponimijskim afiksima: *Bogîće⁽ⁱ⁾na*, *Böljevinâ*, *Đerînac*, *Grândo⁽ⁱ⁾ca*, *Korâćica*, *Râdica*, *Sukundîce*.

Toponimi su iz ove skupine tvoreni sufiksima *-ac*, *-ica* i *-ina*.

⁶⁶ Toponimi *Čüturîća voda* i *Đurînova voda* odnose se na isti referent.

3.5.2.3. Toponimi nastali elipsom: *Ālića, Krilića, Maruškoa, Nikića, Obëlića, Përð(Ā)ća, Stjêpo(Ā)ća*.

3.5.2.4. Antroponimi u funkciji toponima: *Antunićevići, Băbići, Băša, Bëgoi, Bōždići, Brejăno(Ā)ći, Căre(Ā)ći, Ćetko(Ā)ći, Dëbelići, Dŭme(zi)ći, Đdlezī, Đŭrð(Ā)ći, Ivănko(Ā)ći, Īvðvići, Lðpušići, Marušići, Mĭlðići, Pêkovići, Perâjko(Ā)ći, Përići, Petřiši, Semëno(Ā)ći, Vĭcko(Ā)ći, Vreteničići, Vŭčëvići, Vŭkotići*.

U mjesnoj su se toponimiji odrazila osobna imena različita postanja: kršćanska imena *Ćubro* (usp. *Ćubrijan* ‘Ciprijan’), *Đero* (< *Đerasim* ‘Gerasim’), *Đoleza* (< *Đole* < *Đorđe*), *Đurin* (< *Đuro* < *Đurađ*), *Đuro* (< *Đurađ*), *Fran*, *Ilija*, *Ivan*, *Jovo* (< *Jovan*), *Mariota* (< *Mara* < *Marija*), *Marko*, *Maro* (< *Marin*), *Pero* (< *Petar*) te *Vicko* (< *Vice* < *Viktor/Vincent*); narodna imena *Božo* (< *Bogdan/Božidar*), *Milo* (< *Miloslav/Miodrag*), *Momko* (< *Momo* < *Momir*), *Radaća* (< *Rado* < *Radomir/Radoslav/Radovan*), *Radalj* (< *Rado* < *Radomir/Radoslav/Radovan*), *Radaza* (< *Rado* < *Radomir/Radoslav/Radovan*), *Rado* (< *Radomir/Radoslav/Radovan*) i *Stojan*; muslimanska imena *Adibeg* (usp. *Avidbeg*), *Braim* ‘Ibrahim’, *Fako* (< *Fahrija/Fazlija*), *Mušo* (< *Muhamed*) i *Osman*. Toponim *Dželestrin*⁶⁷ Silvo Torkar (2012: 698) povezuje s narodnim imenom *Želystryj* (usp. toponim *Želestrn* u Vrbniku i ojkonim *Selestrin* u Sloveniji).

U mjesnoj su se toponimiji odrazila sljedeća prezimena živućih i izumrlih zubačkih rodova: *Antunićević*⁶⁸ (< *Antunić* < *Antun*), *Babić*⁶⁹ (< *baba*), *Bazarin* (< tal. *bazza* ‘ispružena brada’)⁷⁰, *Božović* (< *Božo* < *Bogdan/Božidar*), *Bre(l)jănović*⁷¹ (< *Brajan* < *Brajo* < *Bratoslav*), *Ćetković* (< *Ćetko* ‘Cvjetko’), *Dumezić* (< *Dumeza*⁷² < *Dumo* < *Dominik*), *Đurović* (< *Đuro* < *Đurađ*), *Ivović* (< *Ivo* < *Ivan*), *Marinović* (< *Marin*), *Milović* (< *Milo* < *Miloslav/Miodrag*), *Peković*⁷³ (< *Peko* < *Petar*), *Šaltić* (< *šalta* < *šaltur* ‘krojač’), *Vicković* (< *Vicko* < *Vice* < *Viktor/Vincent*), *Vreteničić* (< *vreteno*), *Vučević* (< *Vuk*), *Vukotić* (< *Vukota* < *Vuk*) i *Žmirić* (< *žmire* ‘čvarci’). Ujedno su okamenjena i prezimena iz okolnih krajeva. Potvrđena su tako spičanska prezimena *Carević* (< *car*), *Franović* (< *Fran*), *Marković* (< *Marko*), *Pavlović* (< *Pavao*), *Pekić* (< *Peko* < *Petar*), *Perajković*

⁶⁷ U barskome se distriktu 1409. spominje *fortilicium Celsestrine* (Marković 2006: 135), a zase-lak *Celestrina* u Budvanskome statutu (Marković 2023: 554).

⁶⁸ Zabilježen je i prezimenski lik *Antunica*.

⁶⁹ Zabilježen je i lik *Babica*.

⁷⁰ Supruga Nikole Bazarina spominje se u drugoj polovici XVI. stoljeća (Marković 2023: 688).

⁷¹ Godine 1704. zabilježen je prezimenski lik *Braianouich*.

⁷² Dometak je *-eza* osobito često potvrđen na području slavensko-albanskoga doticaja. U Šestanima je tako 1485. potvrđeno osobno ime *Nikeza* (< *Niko* < *Nikola*), a u Mrkojevićima *Buleza* (< *Bule* < *Budimir/Budislav*), *Iveza* (< *Ivo* < *Ivan*), *Lekeza* (< *Leka* ‘Aleksandar’), *Maleza* i *Virageza* (opširnije u Vukčević 2001).

⁷³ Marin Peković spominje se na barskome području 1637. (Marković 2023: 662).

(< *Perajko* < *Pero* < *Petar*), *Perić* i *Perović* (< *Pero* < *Petar*) i *Petrša*⁷⁴ (< *Petrša* < *Petar*) te šestanska *Bajlović* (< *bajlo* ‘mletački poslanik’ < mlet. *bailo/baylo*), *Dabović* (< *Dabo* < *Dabiživ*), *Janković* (< *Janko* < *Jan* ‘Ivan’), *Kadić* (< *kadija* ‘sudac’ < tur. *kadi*) i *Niković* (< *Niko* < *Nikola*). Toponimi *Boriševo* i *Maruško*a upućuju na imena patricijskih rodova *Boriši* i *Maruško* koji su nastanjivali Bar te imali posjede u Zupcima. Iz Crmnice potječu nositelji prezimena *Boljević* (< *Boljo* < *Boljeslav*), *Đuranović* (< *Đuran* < *Đuro* < *Đurađ*), *Lalić* (< *Lalo* < *Lazar*) i *Mitrović* (< *Mitar* ‘Dimitrije’), vjerojatno iz Mrkojevića *Ulić* (< *Ule* ‘Vule’ < *Vuk*), iz Paštrovića *Kalić* (< *kale* ‘lijep’) i *Stjepović* (< *Stjepo* < *Stjepan*), a iz Ulcinja *Raković* (< *Rako* < *rak*/*Radoslav*). Iz toponimije se razabiru i prezimena *Alić* (< *Alija*), *Bogićević* (*Bogić* < *Bogo* < *Bogdan*), *Debelić*⁷⁵ (< *debeo*), *Dunčević* (< *Dunko* < *Domīnik*), *Grando* (< tal. *grande* ‘velik’), *Korać* (< *korać* ‘čekić kojim se potkivaju konji’), *Ivanković* (< *Ivanko* < *Ivan*), *Krilić* (< *Krile* < *Kristofor*), *Lopušić* (< *lopuh* ‘vrsta zeljaste biljke, *Petasites albus*’), *Taćenović* i *Toskić* (< *Toska* < *Todosija* ‘Teodosija’; Grković 1977: 315), čiji su nositelji mogli nastanjivati Zupce ili u njima imati posjede.

3.6. Toponim etničkoga postanja: *Šestān-brijēg*.

3.7. Toponimi nejasna postanja ili motivacije: *Antanōs*⁷⁶, *Bēškoj’ca*⁷⁷, *Bortāča*⁷⁸, *Kālerova*, *Lātice*⁷⁹, *Lāvo’ca*⁸⁰, *Mēltin*⁸¹, *Nezgrēk*⁸², *Pinesēk*.

4. Jezično raslojavanje toponima

U mjesnoj se toponimiji nahode prežitici različitih jezičnih sustava. U njoj su se odrazili apelativi dalmatoromanskoga postanja *murva*, *ploča*, *polača*, *spila* i *žuka*, koji su vrlo često potvrđeni na istočnojadranskome području, te apelativi *batala*, *mrčela*, *plana* i *plat* svojstveni području između Rijeke dubrovačke i Bojane. Dalmatoromanskoga su postanja oronimi *Suta* i *Sutorman* (sveti Roman) tvoreni

⁷⁴ *Zorzi Petersa* spominje se 1543. u barskome distriktu (Marković 2014: 570), a selo *Petarsci* 1697. (Marković 2010: 242).

⁷⁵ Vjerojatno je riječ o liku prezimena *Debelja*.

⁷⁶ *Antanos* je drugo ime za *Gornju goru*.

⁷⁷ Ojkonim *Beška* potvrđen je u istočnome Srijemu, a nesonom na Skadarskome jezeru. Na prijevoju Sozine nalazi se brdo *Bješkeza*. Petar Skok (ERHSJ I: 142) toponim *Beška* dovodi u vezu s ojkonimom *Baška* na temelju izgovora poluglasa u Vrbniku.

⁷⁸ Moguće je da je predio motiviran glagolom *bortati* ‘oporavljati se’.

⁷⁹ Možda se toponim može dovesti u vezu s lat. *latus* ‘bok, strana, pristranak’ (usp. toponim *Latičine* u Mravincima; Lozić Knezović i Marasović-Alujević 2012: 134).

⁸⁰ Na predjelu se nalazi pretpovijesna gomila. Možda je riječ o toponimu srodnu toponimu *Lav* u Pučišćima na otoku Braču koji Petar Šimunović (2004: 209) povezuje s romanskim *lau* ‘strmina’.

⁸¹ Možda se toponim može izvesti iz apelativa *melta* ‘žbuka’.

⁸² Savo Marković (2023: 683, 699) navodi latinski lik *nepogrecum*, koji se spominje 1390., za zubačku sortu bijeloga grožđa koja se danas naziva *nepogreb* te drži da je toponim *Nezgrek* motiviran nazivom te vrste grožđa.

od dalmatoromanskoga formanta *sut-* ‘svet’ (Šimunović 2005: 126). Iz mlađih se romanskih apelativa izvode toponimi motivirani građevinskim (*Skala* i *Taraca*) i poljoprivrednim nazivima (*Džardinčino*) te toponimijske metafore (*Bigaća*), a gradnja se željezničke pruge odrazila u toponimima *Galarija* i *Kalkavija*, također adstratnoga romanskoga postanja. Turski je jezični sloj najzastupljeniji unutar skupine toponima antroponimskoga postanja (npr. *Avdibegovo*, *Fakovo* i *Lazi Braimovi*) te među toponimima motiviranim nazivima građevinskih i obrambenih zdanja (*Čardak*, *Kula* i *Meteriz*), a rjeđe je zastupljen i u kategoriji toponimijskih metafora (*Kazan*). Iz temeljnoga se hrvatskog sloja izdvajaju vrlo raznoliki odrazi hidronimijskih naziva.

5. Zaključak

U ovome se radu iznosi bogata toponimijska građa sela Zupci nedaleko od Bara u Crnoj Gori. Selo se *Züpci* u povijesnim vrelima prvi put spominje 1443. iako arheološki nalazi upućuju na to da je naselje znatno starije. Ojkonim je metaforičkoga postanja te upućuje na zemljopisni položaj Zubaca između gorskih visova barskoga gorja. Zubačka se toponimija ističe vrlo bogatim odrazima hidronimijskih naziva, poglavito nazivima vrelišta (uz odraze apelativa *kolovrat*, *studentac*, *točak* i *voda*, kojima se imenuju vrela u Zupcima, u mjesnome su govoru potvrđeni temeljni apelativ *vrelo* te apelativi *ključ*, *vir* i, u novije vrijeme, *izvor*). U mjesnoj su se toponimiji uz temeljni hrvatski sloj odrazili supstratni (dalmatoromanski je sloj najzastupljeniji među toponimima motiviranim biljnim nazivima) i adstratni romanski sloj, a iako se u mjesnoj toponimiji nahode i odrazi turskoga jezičnog sloja, oni su znatno rjeđe zastupljeni nego u zubačkome apelativnom leksiku. Iz skupine se toponima antroponimskoga postanja izdvajaju toponimi koji upućuju na vlasteoske i izumrle rodove (npr. *Boriši*, *Brejanović*, *Marušić* i *Žmirić*).

Literatura

- Arj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880. – 1976. Zagreb: JAZU.
- BER II = Georgiev, Vladimir Ivanov (ur.). 1979. *Blgarski etimologičen rečnik. Tom II. I – KREPJA*. Sofija: Izdatelstvo na Blgarskata akademija na naukite.
- Bošković, Đurđe. 1962. *Stari Bar*. Beograd: Savezni institut za zaštitu spomenika kulture.
- Botica, Ivan; Doblanić, Danijela; Jašo, Marta. 2016. *Kvadirna ili ligištarski Bratovištine sv. Antuna Opata iz Zabrešća u Dolini*. Pazin: Državni arhiv u Pazinu.
- Brajković, Tomo. 1892. – 1893. *Peraški dijalekat*. Zagreb: Dionička tiskara.
- Broz, Ivan. 1893. Zamjena poluglasnima u govoru barskome. *Nastavni vjesnik*, 1, Zagreb, 64–68.
- Brozović Rončević, Dunja. 1997. Hidronimi s motivom vrelišta na povijesnom hrvatskom jezičnom području. *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 1–40.
- Brozović Rončević, Dunja. 1999. Nazivi blatišta i njihovi toponimijski odrazi u hrvatskome jeziku. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1–40.
- Čilaš Šimpraga, Ankica. 2019. Croatian Onomastic Terminology Related to Sainly Names. *Folia onomastica Croatica*, 28, Zagreb, 39–51.
- Čirgić, Adnan. 2011. *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost – Matica crnogorska.
- Čoralić, Lovorka. 2006. *Barani u Mlecima: povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*. Zagreb: Hrvatsko građansko društvo Kotor, podružnica Bar – Dom i svijet.
- ERHSJ = Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: JAZU.
- Foretić, Vinko. 1956. Iz arhiva obitelji Vicković u Zupcima kod Bara uz objašnjenja o Hrvat-baši. *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, 4–5, Dubrovnik, 651–658.
- Frančić, Anđela; Mihaljević, Milica. 1997. – 1998. Antonimija u hrvatskoj toponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 23–24, Zagreb, 77–102.
- Hladký, Tomo. 2004. *Hydronymia povodia Nitry*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. Pedagogická fakulta.
- Jančák, Pavel; Petr, Jan. 1986. Nářeční názvy pro ‚rampouch‘ v Evropském jazykovém atlase (Nad naši první mapou v souboru ALE). *Slovo a slovesnost*, 47/4, Praha, 264–283. <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3125> (přístupeno 22. siječnja 2024.).
- JE = Vinja, Vojmir. 1998. – 2004. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, I–III. Zagreb: HAZU – Školska knjiga.

- Jovović, Ivan. 2011. Naznake o slovenskome jeziku i pismu među barskim katolicima do Bečkog dogovora. *Lingua Montenegrina*, 7, Podgorica, 313–322.
- Krivokapić, Miloš; Perošević, Nenad. 2016. Čuvanje i/ili gubljenje etnolingvističkog identiteta istarskih Crnogoraca. *Acta Histriae*, 24/3, Koper, 463–490.
- Ligorio, Orsat. 2014. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lozić Knezović, Katarina; Marasović-Alujević, Marina. 2012. Toponimija mjesta Mravince. *Folia onomastica Croatica*, 21, Zagreb, 121–146.
- Ljubić, Šime. 1889. *Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike*, IX. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, 21. Zagreb: JAZU.
- Mandić, Dominik. 1972. *Crvena Hrvatska u svjetlu povijesnih izvora*. Rim: Ziral.
- Marković, Savo. 2006. *Studia Antibarrensia*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- Marković, Savo. 2009. U kriposti suetoga posluga: povijest barske patricijske familije Samueli. *Povijesni prilozi*, 37, Zagreb, 191–215.
- Marković, Savo. 2010. Sozina do početka 18. vijeka. *Matica*, 43/11, Podgorica, 211–246.
- Marković, Savo. 2014. *Stanovništvo srednjovjekovnog Bara*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- Marković, Savo. 2023. *Nobilitet Bara u 100 biografskih zapisa: srednjovjekovno i ranonovovjekovno plemstvo Bara*. Perast: Gospa od Škrpjela.
- Matasović, Ranko; Ivšić Majić, Dubravka; Pronk, Tijmen. 2021. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. 2. svezak. O – Ž*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Okuka, Miloš. 2008. *Srpski dijalekti*. Zagreb: Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta”.
- Podaci na nivou naselja: Stanovništvo prema vjeroispovijesti po naseljima (Tabela N3)*. 2011. Uprava za statistiku Crne Gore. <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=536&pageid=148> (pristupljeno 15. siječnja 2024.).
- Popović, Ivan. 1960. *Geschichte der serbokroatischen Sprache*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- RSKNJ = *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog govora*, I–XX. 1959. – 2018. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Skračić, Vladimir. 2011. *Toponomastička početnica. Osnovni pojmovi i metoda terenskih istraživanja*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Skračić, Vladimir; Jurić, Ante. 2004. Krški leksik zadarske regije. *Geoadria*, 9/2, Zadar, 159–172.

- Stojović, Borislav. 2011. Toponimi u barskoj opštini. *Matica*, 45/12, Podgorica, 105–120.
- Šekularac, Božidar; Pavlović, Cvetko. 2012. *Toponimija Opštine Bar*. Podgorica: DANU.
- Šimunović, Petar. 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Šimunović, Petar. 2005. *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Škaljić, Abdulah. 1966. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.
- Torkar, Silvo. 2012. Razpoznavanje slovenskih zemljepisnih imen. *Slavistična revija*, 60/4, Ljubljana, 693–708.
- Vidović, Domagoj. 2010. Pregled toponimije jugozapadnoga dijela Popova. *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 283–340.
- Vidović, Domagoj. 2019. Pogled u toponimiju Kotorskoga zaljeva. *Studia lexicographica*, 13/24, Zagreb, 97–122.
- Vidović, Domagoj; Vukotić, Ilija. 2022. Leksik govora sela Zupci. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 26, Zagreb, 179–195.
- Vidović, Domagoj; Vukotić, Ilija. 2023. Iz jezične i imenoslovne baštine sela Zupci kod Bara. *Domaća rič*, 15. Ur. Paštar, Ivan. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru, 89–100.
- Vujičić, Dragutin. 1969. Topografski apelativi Zubaca u Hercegovini. *Onomastica Jugoslavica*, 1, Ljubljana, 89–104.
- Vujović, Luka. 1969. Mrkovički dijalekt. *Srpski dijalektološki zbornik*, 19, Beograd, 73–398.
- Vukčević, Božidar. 2001. *Šestani, Krajina i Mrkojevići 1485. godine*. <http://www.montenet.org/2001/sestani.html> (pristupljeno 10. studenoga 2023.).
- Vukotić, Ilija. 2022. *Zubački zbor*. Zupci: Zupci Times.

An overview of the toponymy of Zupci near Bar

Summary

In the paper, the toponyms of the village Zupci near Bar in Montenegro are analysed. In the first part of the paper, the geographic position of Zupci is described and the historical and dialectological data are given. In the main part of the paper, the motivation of 347 toponyms from which the rich reflections of hydronymic terms stand out is given. In the last part of the paper different language layers present in the toponymy of Zupci are elaborated, from substrate Dalmatoroman (most prominent in the group of toponyms connected with plant names to adstrate Romanian (within which the railroad terminology is also present) and Turkish (which is less represented in toponymy than in the general lexicon).

Ključne riječi: Zupci, toponimija, jezični slojevi

Keywords: Zupci, toponymy, language layers

